

ארגון יד לבנים
סניף ירושלים

עיריית
ירושלים

סמל עמירם (עמי) אריכא ז"ל

בן יעקב-אברהם ומינה

נולד בירושלים

בתאריך י"ב בטבת תרצ"ב, 22/12/1931

התגורר בירושלים

שרת בחיל רגלים

נפל בעת מילוי תפקידו בשירותו

י"ז באייר תש"ח, 26/5/1948

נקבר בהר הרצל

אזור: א חלקה: 6 שורה: 3 קבר: 2

בן 16 בנפלו

קורות חיים

בגימנסיה העברית "רחביה" בירושלים, והיה תלמיד שקדן, חרוץ ומצליח בלימודיו. חיבוריו (ממכנה ד' ואילך) העידו על לב רגיש ונפש עדינה, חוש לשוני וערנות רוחנית. הדריך וחינך ילדים ונערים מתוך חיבה ומסירות. בצאתו לגדנ"ע בכיתה השביעית של הגימנסיה לפני פסח תש"ח כבר היה לו עבר עשיר בעסקנות ציבורית: חבר ועד התלמידים ומורשה מטעם הקרן-הקיימת-לישראל, מדריך בשבט הצופים "מצדה" ובחג"ס. הצטיין בגדנ"ע והגיע לדרגת סמל. הזדהותו הנפשית עם השאיפות הלאומיות לשחרור הארץ ולתקומה מדינית ותביעותיו מעצמו, מחבריו ומחניכיו –

ארגון יד לבנים
סניף ירושלים

עיריית
ירושלים

באו לידי ביטוי נמרץ במכתבו האחרון ששלח להוריו ולאחיו הקטן ביום ז' באייר תש"ח. אחרי דברי-פתיחה על המאורע ההיסטורי של הכרזת ראש הממשלה ביום ה' באייר תש"ח על הקמת מדינת ישראל, גולת הכותרת של "שבעים שנות הקמת המדינה על-ידי חלוצי האומה", המשיך עמי וכתב: "מאז הוכרז על החלוקה בעצרת העמים לפני כחצי שנה, אנו רוכשים אותה בדמנו, בדם בנינו ואחינו. הם שהגישו לנו - ולהם יאתה תהילה. אבל לא בתהילות ותשבחות ולא במלים-של-צער חפצים הם; הם דורשים אותנו-עצמנו כי נשתתף עמם בפועל, בכל שטחי יכולתנו, בהקמתה וברכישתה של המדינה". המכתב הסתיים בהבעת תקווה, "כי הניצחון קרוב ועם בוא השחרור תשוב השלווה לשכון במעוננו, בתוך מדינתנו העצמאית, - בעבודת-בניין פורייה". אולם הפסקה שקדמה לפסקת הסיום אומרת: "על הצער לחשלנו ליתר אומץ והקרבה; אנו נלחמים למען אידיאה צרופה, - תוך ידיעה ברורה ומחווה כי אין דרך אחרת". היתה זו מעין נבואת-הלב של אדם, אשר סיסמת חייו היתה: "היה נכון: נכון תמיד!" (בשל תקלות הדואר בימי הקרבות הגיע המכתב לתעודתו כעבור שנים-עשר ימים כאשר כותבו כבר לא היה בחיים).

כשהתגברה המלחמה על ירושלים התייצב עמי לשירותי-עזר קרביים בקווי הראשונים של החזית. אור ליום י"ז באייר תש"ח השתתף בפעולה קרבית בגזרת שיח-ג'ראח (תפיסת בית והחזקתו לשם חיפוי על חבלה שמטרתה ניתוק התחבורה הערבית בין רמאללה לירושלים) בתפקיד מפקד חוליה וסגן מפקד כיתה של הגדנ"ע. בשעה שתיים אחרי חצות נפצע קשה מכדורי-אויב, אולם נשאר איתן ברוחו ועל אף ייסוריו הקשים עודד את חבריו וקרא להם להמשיך במערכה. משדה-הקרב הובל באמבולנס משוריין לבית-החולים "הדסה" במרכז העיר ושם נותח, וכעבור ארבע שעות, בשעה שש לפנות-בוקר ביום י"ז באייר תש"ח (26.5.1948) יצאה נשמתו בשחר חייו. נקבר בשיח-באדר א'.

ביום כ"ח באלול תש"י (10.9.1950) הועבר למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי בהר-הרצל בירושלים.

שבת הצופים "מצדה" הקים "צריף" בחצר הגימנסיה, יד למנוח, וקרא לו "בית עמירם"; מטה הגדנ"ע בירושלים קרא בשעתו את הקורס למפקדי כיתות "עלומים" של הגדנ"ע - בשם "מחלקת עמירם"; את המחנה של המחלקה - "מחנה עמירם"; ואת שטח האימונים של המחלקה בקרבת "גבעת רס" - "גיא עמירם".

אריכא עמירם (עמי) בן יעקב אברהם ומינה. נולד ביום י"ב בטבת תרצ"ב (22.12.1931) בירושלים. למד בגימנסיה העברית ברחביה. נפל בפעולה בגירות שייך ג'ראח ביום י"ז באייר תש"ח (26.5.1948).

ירושלים, 16.5.1948

אמא, אבא ויצחק'י היקרים!

שלשום לפנות ערב הוכרו על הקמת מדינתנו: מדינת ישראל! הפעם – לא זרים, אלא אנו: ראש ממשלתנו הכריז והודיע לעם הלוחם בארץ, לעם בתפוצות ולכל עמי העולם, כי מדינתנו קמה ונהיתה.

לא על טס של כסף קיבלנוה, אלא בעמל ובזיעה, בעבודה ובדם של שבעים שנה, – שבעים שנות הקמת המדינה עלידי חלוצי האומה. ברגשות מעורבים קיבלנוה: בתוך הדהוד יריות והתנפצות פגזים, בתוך ידיעות ושמעות על ניצחונות מכאן ועל כשלונות מכאן – כך קיבלנוה.

מאז הוכרז על החלוקה בעצרת העמים, לפני כחצי-שנה, – אנו רוכשים אותה בדמנו, בדם בנינו ואחינו. הם שהגישו לנו – ולהם יאתה תהילה. אבל לא בתהילות ותשבחות, לא במלות-צער, חפצים הם הלוחמים.

כולנו נקראים ליתר אומץ והקרבה. אנו נלחמים למען אידיאה צרופה – תוך ידיעה ברורה ומחוורת, כי אין דרך אחרת.

נאמין ונקווה, כי הניצחון קרוב. ועם בואו תשוב השלווה לשכון במעוננו, בתוך מדינתנו העצמאית – בעבודת בניין פורייה.

בנכם ואחיך האוהבכם –

חברים, חזק!

² קשה לי לכתוב ב"ספר החיים" של הגדוד, בשעה שאני חש ומרגיש את פגימתם של החיים הללו, את חוסר ההרמוניה והסיפוק שבהם. אשמים בכך שני גורמים: האחד – הגדוד עצמו, והשני – המדריך. אשמים חברי הגדוד, באשר אינם משתדלים לשפר ולתקן את החיים בו. אדישים לכל המתרחש בחברה ואינם מגיבים לחיוב או לשלילה על הנעשה בגדוד.

אכן, טוב מאוד הדבר, שחבר בא לפעולה על-מנת לראות פני חבר או חברה אחרים, לשוחח אתם, לרקוד אתם ולטייל אתם עד תום הפעולה. אך כל אלה אינם אלא ה"תבלין" לפעולה, כי מה צריכה להיות הפעולה? הפעולה חייבת להיות בעלת תוכן. תוכן מההווי הסובב אותנו, מתולדות עמנו, ולעיתים אף מקורות החברה האנושית. לעיתים תשמש הפעולה במה לוויכוחים, להבעת דעות של כל חברי הגדוד בקשר לחיים השוטפים של הגדוד והשבט.

המדריך וחברי הגדוד חייבים לשתף פעולה כדי לשפר את איכות חיינו.

הציונות ואנגליה

דברי הערכה וביקורת על ספרו של אליעזר ליבנשטיין "הציונית ואנגליה"

מדיניות לאנגליה, ולכן לא באה לידי מימוש רעיונה בדרך כלשהי. – עד אז היתה כוונת האימפריה הבריטית לתמוך בקיסרות עות'מאנית חלשה, מפורדת מבפנים, אבל בכל זאת שלמה, עד כדי יכולת להגן מפני השפעת חוץ, ואשר תהיה כלי-שרת בידי אנגליה. בשנת 1892 נשתנו פני העניינים, והלורד קרומר, המושל הבריטי של מצרים אז, החל לחקור את שטחי חצי-האי סיני, הנגב ואת ארץ-ישראל כולה. כהמשך ישיר לכך נוכל לראות את שיחות צ'מברלין-הרצל על-דבר ההתיישבות היהודית בתל-עריש.

– ומכאן נמשכת שלשלת אחת, המובילה אותנו להצהרת-בלפור מנובמבר שנת 1917. אף היא מושתתת על אותם שני היסודות שביחסי אנגליה והציונות.

ואף פגישתה של הציונות עם אנגליה ודרכה אליה איננה חדשה ואיננה מקרית. אף היא – שורשיה נעוצים בהיסטוריה ומבוססת על ההכרה הברורה, כי מאנגליה יבוא עזרנו; כי בה תלויה תקומתנו המדינית, ודרישותיה תוכרנה – כדרישות מעצמה ממדרגה ראשונה בעולם. כבר ר' יהודה חי אלקלעי, להלכה בן הדור הישן, אך למעשה המנהיג הראשון של הציונות-המדינית המודרנית, הרגיש בכך. הכרתו הייתה ברורה, כי הגשמתה של תכניתו תיערך בעזרתה ובהדרכתה של אנגליה. שמה מועדות פניו, בשנת 1852, על מנת להשיג כאמור, את סיועה של אנגליה לתכניתו. תכניתו לא הוגשמה – אף כאן במידה רבה באשמת היהודים ובמיוחד תושבי הארץ, המתפרנסים על לחם "החלוקה", שחתרו תחתיו. כשלושים שנה לאחר מכן נתקיימה עליית הביל"ויים ארצה. – אלקלעי לא ידע על ההתעוררות בקרב צעירי ישראל באירופה – במזרח בייחוד. אף הם, שכבר היוו תנועה די רחבה ביחס, הבינו מיד כי עליהם להיעזר באנגליה, ואמנם נעזרו הרבה בסיר אוליפנט, אחד מגדולי חסידי אומות העולם.

הרצל, שלא ידע הרבה, בראשית פעולתו, על המפעל הציוני, שנתחולל בארץ לפניו, הרגיש מיד בקשר שבין אנגליה לבין הציונות. כבר בימיו הראשונים בשדה-הפעולה הציוני, קבע הרצל כדברים האלה: "אנגליה, הכבירה והחופשית, תבין אותנו ואת שאיפותנו. בעזרתה של אנגליה ננקודת-מוצא תעלה הציונות מעלה-מעלה, יותר מכפי ששיערו עד כה". במדיניות זו, מתוך הסתמכות על אותם היסודות, המשיכו סוקולוב, ויצמן ומונהיגים אחרים של התנועה הציונית עד ימינו אלה.

עם שלשלת העובדות, המסמכים והתקופות – המשמשים סימני-דרך חשובים בהתפתחות היחסים המדיניים שבין אנגליה לציונות, אנו מגיעים להצהרת-בלפור, שהיא, למעשה, המסמך החשוב הראשון והמכריע ביותר בפרשת הציונות ואנגליה. אבל עוד לפני הניתן הצהרת-בלפור, הוצאה נוסחה ראשונה של הסכם ציוני-אנגלי, ובו הובעו בפרטות ובהרחבה זכויותיה של התנועה הציונית, על-פי הסכם זה רוכזה כל הנהלת העניינים

אליעזר ליבנשטיין מנתח בספרו זה את פרשת יחסי הציונות עם אנגליה. על דעתו של ליבנשטיין ועל המסקנות הנובעות מהן – בכל הנוגע לאנגליה – קשה למתוח ביקורת, קשה לומר: "בזאת לא צדק"; כי ניתוח מצוין זה, הוא היסטורי ורעיוני כאחד. היסטורי – שכן הוא מסתמך, כמובן מאליו, על ההתפתחות ההיסטורית-העובדתית. ורעיונית – שכן עם ההיסטוריה בא הרעיון. ועם התפתחות העובדות הוא נמשך, או משתנה – בהתאם להתפתחות זו.

רק באשר למסקנות בודדות כלפי העתיד, כלפי מאורעות שכבר קמו והם מתהווים בימים אלה, – טעה במקצת המחבר, מתוך שלא תמיד תתאים המציאות להלכה – ותהא זו (האחרונה) הגיונית ומבוססת למדי. פעמים שתבוא המציאות ותטפח על פניך – ואף כאן קרה כך. על זאת נעמוד בסוף דברינו.

ובכן, אנו מטפלים בפרשת יחסי הציונות ואנגליה. האם החלו להיווצר יחסים מדיניים בין אנגליה לציונות רק מזמן כיבוש הארץ בידי האנגלים, או, נאמר, מעט קודם לכן, עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה? האם רק אז החלו האנגלים לחקור ולהתעניין במהות הארץ ובמהות בעיית היהודים, ותוך כדי כך באו במגע עם הציונות? – על שאלה זו עונה המחבר בפרק הראשון של ספרו, הדן ב"דרכה של אנגליה לציונות".

– אין הדבר כן כלל וכלל. הקשר שבין הציונות ואנגליה עמוק הוא, מושרש בהיסטוריה, ההכרה בצורך בעצמאות ישראל, בתקומתו המדינית בארצו, תוך עזרתו הפעילה של העם האנגלי; במלים אחרות, הציפייה ל-Restoration of the Jews הריהי ציפייה ארוכה, החדורה בלב העם האנגלי על כל שדרותיו מאות בשנים.

שני גורמים להתפתחות הכרה זו ולראיית הצורך בעזרת אנגליה ועידודה את התחדשות עם-ישראל בארצו.

א. התחייה הדתית-פוריטנית, המתחילה באמצע המאה השבע-עשרה, אשר קבעה לא במעט את דמותה של אנגליה והשאירה רשמיה עד ימינו אלה.

ב. השאיפה האימפריאליסטית של בריטניה כמעצמה אימפריאלית; שאיפה הקשורה קשר אמיץ עם התחייה הפוריטנית, כפי שנראה להלן.

שני אלה הביאו להכרה זו כבר בימי קרומבל כאמור. הוא אמר, כי "לא תבוא גאולה לעמים לפני שוב ישראל אל ארצו" (כאן מובע הרעיון הפוריטני), וכי "התפשטות בריטניה במזרח, תפיק תועלת מידיות עם עם-ישראל, אשר יהיה ודאי נאמן לאנגלים" (הגורם האימפריאלי).

מנחלת מעטים הפכה ההכרה להיות נחלתם של הרבים; היא הפכה להיות תחושה עממית רחבה בסוף המאה השמונה-עשרה. עברו של העם האנגלי רווי היה התעוררות בלתי-פוסקת לתחיית ישראל – הן בתקופות שהדבר היה לתועלתה המדינית של אנגליה והן בתקופות שלא היה כך. למעשה, עד סוף המאה ה-19, לא היה בדבר משום תועלת

האדמיניסטרטיביים, ניהול עלייה בלתי-מוגבלת, התיישבות, פיתוח מקורות הארץ וכו' וכו' בידי ההנהלה הציונית, ואילו בידי השלטון האנגלי בארץ לא נשארה, אלא זכות הגנת-הארץ, בייחוד מאויבי-חץ, וכן לעזור ולתמוך בהנהלה הציונית, לפי דרישותיה של זו האחרונה. נוסח ההסכם הוא זה:

"ממשלת הוד מלכותו מקבלת את העיקרון הקובע את ארץ-ישראל כבית לאומי של העם היהודי, וכן היא מכירה בזכותו של העם היהודי לבנות את חייו הלאומיים בארץ תחת הגנה מתאמת, שתקבע אחרי הניצחון במלחמה. כדי שהעקרונות הנ"ל יוגשמו, נחוץ שהאומה היהודית בארץ-ישראל תיהנה מהנהלה עצמית, שהעלייה תהא חופשית ושתקום חברת-התיישבות יהודית לאומית, כדי ליישב את הארץ מחדש ולפתח את מקורותיה הכלכליים. דעתה של ממשלת הוד מלכותו היא, שתנאי ההנהלה העצמית ונורמותיה וכן האופי של חברת התיישבות הלאומית היהודית חייבים להיקבע בשיתוף עם באי-כוח ההסתדרות-הציונית". הצהרה זו נותנת אוטונומיה מלאה להסתדרות הציונית למילוי כל הנדרש, כדי להפוך את הארץ לארץ-ישראל ממש. לאומה האנגלית ברור, כי היא ליישוב העתיד בארץ צורך בהגנה. לא זו בלבד שהיא מכירה בזכות ההגנה העצמית – היא אף מתחייבת לספק הגנה מלאה ליישוב ולמפעל הבניין וההתיישבות שלו. תעודה זו, שאיננה כה מפורסמת, שכן נגנזה במתכוון, פורסמה ביוני 1917, ועובדה בהשתתפותו של סיר סייקס, הידוע לנו מחוזה סייקס-פיקו – בו נחתם ההסכם האנגלי-צרפתי בקשר לאזורי הכיבוש ואזורי ההשפעה במזרח התיכון. אם נעיין בו נראה, שכבר במסמך זה מופיע המושג "בית-לאומי", שהשתמשו בו אחר-כך בצורה כה גמישה, עד כי מצאו בו את ההסבר ההפוך להסבר המושג המדויק. כי אז היה המונח "בית לאומי" ברור ופירושו מדינה לעם ישראל, בה יהיה ללאום נורמלי. הרצל הגדיר זאת במלים: "בית מובטח ע"י משפט-העמים"; במושג אחר: "בית לאומי". ואילו חמישה חודשים נוספים של משא-ומתן דיים היה כדי לבטל חלק ניכר מסמכויות ההנהלה הציונית, ואת הנותנות לנסח ניסוח מטושטש ומעורפל למדי, שינתן על-ידו צמצום נוסף של זכויות. כזו היא הצהרת-בלפור הידועה לכולנו, ואשר ניתנה ב-2 בנובמבר שנת 1917. מה הסיבה לשינוי מרחיק-לכת זה – לרעתנו, שנגרם תוך פחות ממחצית השנה? – אשמתם של היהודים בכאן. – עם שנתפרסמה התעודה שקדמה להצהרת-בלפור יצאו נגדה חוצץ המתבוללים, בזעקם (ובצדק מוחלט!), שהצהרה זו, פירושה הקמת מדינה יהודית. כדי לא לאבד את ההסכם כולו נאלצה ההנהלה הציונית לוותר ויתור ניכר למדי, שהביא לידי הצהרת-בלפור. אילו נשארה בתוקפה ההצהרה הראשונה, כי אז היו נמנעות הרבה מלחמות, הרבה סכסוכים קשים, הן עם הערבים והן עם האנגלים, לא היו באים אף-פעם לידי גילוי, והמדינה היהודית הייתה קמה לפני שנים, בתנאים טובים בהרבה מאלה של היום, ובלי מלחמה עם הערבים. כי תנאי חשוב לניהול עניינינו, שהופיע בהסכם הראשון, בוטל אחר-כך בהצהרת-בלפור: הפיקוח וההנהלה החופשית בשטחים שונים. כבר הרצל קבע בזמנו את ההנחה, שהיא הלכה פסוקה, כי רק במסגרת של אדמיניסטרציה ומדינה יהודית ניתן לתאם את האינטרסים של בריטניה ושל היהודים. ואילו כאשר אחד משני היסודות האלה נשמט – סופה של הידידות הבריטית-יהודית שהיא

עוברת ובטלה מן העולם. ואף-על-פי-כך הרבה ניתן היה ליהודים לעשות בשנות 1921/1936 – ולא עשו. מיליוני יהודים והון עצום – היו יכולים לבוא ולהשתקע בארץ – אילו רק רצו בכך. היהודים בחרו להישאר בגלות עד השמד האיום.

סיוע לעלייה, התיישבות ופיתוח, לא ניתן בידי האדמיניסטרציה האנגלית. לעומת זאת, החלה לפעול מרגע תחילת השלטון כאן שיטת הפיוס בהתמדה. החל בה, על דעת עצמו, הנציב "הראשון ליהודה" – סיר הרברט סמואל, מתוך שמירה על "שיווי המשקל", והוא העבירה לבאים אחריו ולכל האדמיניסטרציה הבריטית בארץ. אולם יש אמת בדבר, כי האנגלים קיוו להסכמתם של הערבים לשלטונם ולנטייתיהם הפרו-ציונות מלכתחילה, אשר תתבטאנה – בצורתן הרחוקה ביותר – בהקמת המדינה העברית. והמנהיגות הערבית, באמת, לא הראתה אז סימני איבה למפעל הציוני. השלטון הבריטי בארץ לימד אותה לשנוא את הציונות. הפיוס המוגזם, החל מחשש תביעות רבות של הערבים לעומת מפעל ההתיישבות ומחשש שיפתחו במהומות – ופיוס זה, כאמור, רק הוכיח להם, שמעריכים למדי את כוחם וכדאי להם לגלותו. כלפי העתיד – חשבו האנגלים – ישלים המפעל ההתיישבותי-פוליטי של היישוב העברי את צורכי הערבים. אבל בו בזמן שחלק אחד ממפעל הציונות – מפעל ההתיישבות, הולך ומתפתח – לא בעזרת האנגלים אלא בהפרעתם, הרי החלק השני – המדיני, דוכא לחלוטין. למעשה, כבר בכך פקע כוחו של ההסכם האנגלי-ציוני, מאחר שחלק מיסודותיו דוכאו לחלוטין. אבל לא-טלסט מצטרפים מספר ערבים, האינטלגנציה של ארצות ערב, שנתחנכו על ברכי התרבות האירופית עקב מפעל ההתיישבות היהודית, המתנגדים למפעל הציוני. לדעתם – השלטון על הארץ צריך להימצא בידיהם ועליהם להיות בעלי רוב הקרקעות בארץ, – על-מנת להחזיק ולשמור בקפדנות על שממות הארץ. הפרעות הערבים לעלייה ולהתיישבות החלו עם תחילתה – לאחר תום מלחמת העולם. אולם הן היו חלשות, בלתי-מאורגנות ובאו בהפסקות גדולות. את קרבנות היישוב יש לזקוף על חשבון אדישות השלטון, "ניטרליות" שנתנה אותותיה כבר אז, וכן על-חשבון חוסר ההכנה מצד היישוב.

לאחר עלייה יהודית גדולה ומאורגנת בשנים 1933-1936, פרצו בשנת 1936 מהומות בכל חלקי-הארץ. זו הפעם הראשונה שהערבים ביצעו מאורעות בקנה-מידה גדול. ואמנם, בתחילת המאורעות לא היה היישוב מוכן כל-צורך, ואף שיטות ההגנה במשך תקופה ידועה הסבו נזק לא-מועט ליישובים – עד אשר בא "הידיד" ולימד את שיטת הכנעת האויב בבסיסיו. בקרב השלטון הבריטי בשלהי ההכרה, כי אין הממשלה רשאית להקריב קרבנות במידה כה רבה, כפי שנגרם לה בעקב המאורעות. בהתאם לכך קבעה הוועדה-המלכותית, שבאה ארצה בשנת 1937 שתי אלטרנטיבות. האחת: צמצום מידות העלייה וההתיישבות, על-מנת לשכך את ההתפרצויות האנטי-בריטיות – שכן מוצאת הממשלה, שאין היא רשאית לבצע בהעזה הכנסת מאות אלפי יהודים לארץ-ישראל המערבית – על-מנת להפכה למדינה יהודית. והאלטרנטיבה השנייה הייתה: אם תחליט אנגליה לצאת מ"מערבולת" זו, תוטל ההנהלה הדיפלומטית והצבאית על כתפי הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. הן תומכי הציונות מן הבריטים והן המתנגדים מתוכם – הסכימו להנחת-היסוד

המשותפת לשתי האלטרנטיבות: לא על האנגלים לשאת בעול בלתי-נעים זה. שניהם ראו צורך אף בביטולו של ההסכם היהודי-אנגלי – ביטול המנדט. אלא, שבה בשעה שמתנגדי הציונות רואים בביטול ההסכם גם ביטול מוחלט של היחסים הדיפלומטיים – רואים ידידי הציונות צורך בהקמת הסכם **אחר**, שיהיה בנוי על עצמאות מדינית יהודית וחופש פעולה רחב בהרבה להסתדרות הציונות. העובדות מצביעות, שמאז גברה המגמה השלילית, שכוונתה הריסת הציונות. דומה היה, שהערבים במאורעותיהם הטילו פחד על האנגלים. כבר **תוקידידס** מסביר עובדה כזו: "אלה היו יודעים מתי להתקיף – – – מעוררים התחשבות-יתר, באשר העולם רגיל להסיק, כי הללו מוכנים לשעת-החירום". אך שלוש סיבות עיקריות גרמו לשינוי זה:

א. המצב בזירה העולמית ערב המלחמה אפשר לערבים פגישות תכופות עם ארצות "הציר", וכך אפשרות של סחיטת ויתורים מאנגליה. זו הייתה אחת הסיבות החשובות לשינוי יחסי אנגליה, וכך הודתה בפירוש.
ב. הצורך של אנגליה בביסוס מעמדה במזרח התיכון. לשם כך ראתה צורך (צודק מבחינה זו) להקמת ברית רופפת של מדינות ערב. כ"דבק" טוב לאיחוד זה מצאה את המלחמה בציונות.

ג. והיא החשובה ביותר בעיני המחבר, והביאה, לדאבונו, לאסונות רבים, שהתחוללו על התנועה הציונית והעם היהודי בארץ ובתפוצות. מדינאים גדולים – ולא אנגלים בלבד – קבעו, כי אין אנו מוכשרים עדיין לקבל לידנו את הנהלת הארץ עם כל הכרוך בה. ואמנם, מצדיק המחבר דעה פסקנית זו, המוכחת על-ידי חוסר הכנתו הצבאית לקראת המאורעות. לא שלא היו כוחות כאלה – הם צפונים בכוחות החלוצים הרבים שלנו; אולם כגילוי כוח צבאי לא נוצלו כלל. רק במאורעות 1936 החל גיוס רציני. אז בא, כאמור, וינגייט, לימד את שיטות-ההגנה היעילות וזים את הקמתן של פלוגות-המחץ העבריות (הפלמ"ח). עדיכדי כך מרחיק המחבר לכת בקובעו, כי אילו היינו מוכנים מבחינה צבאית – היינו מונעים שנתיים של מהומות והיינו מצילים את יהודי אירופה!

מכאן עובר המחבר ל"ספר הלבן" משנת 1939. גזרותיו ידועות: כבילת העלייה וצמצום מקסימלי, עד לידי הקפאתה המוחלטת. תוצאותיה ידועות אף הן: ההשמדה האיומה של יהודי אירופה, בעקב השמירה הקפדנית והעקבית על "הספר הלבן" וחוקיו, בשעה שבעצם שנות הרצח צעק הארכיבישוף מקנטרבורי חמס על הפקרת היהודים – ענה לו דובר הרשמי של הממשלה, כי הארצות הניטרליות, אשר תסכמנה לקלוט את הפליטים, הסכמתן תהיה זמנית בלבד, והיא צורך לרכוש בארץ אחת – ואין ארץ כזו. ארץ-ישראל המוכנה לקלוט את **המיליונים**, הן מבחינת נכונות היישוב והן מבחינה כלכלית, לא באה בחשבון: – "הספר הלבן" אינו מרשה זאת. אומות-העולם הסכימו בשתיקתן-לקו זה.

עם פרוץ מלחמת-העולם השניה הועמד היישוב במצב קשה. ברור היה, כי על היישוב להילחם בהיטלר לא-פחות מאשר האנגלים; אף יותר מהם. והאנגלים היו הראשונים שהתייצבו **לבדם** במערכה כנגד הכוחות הפשיסטיים. בתנאים אלה צריכים היו אנשי היישוב לוותר על המלחמה ב"ספר הלבן". מן הצד השני אסור היה להיכנע אף לרגע ל"ספר הלבן". לא פחות הכבידה תלותו של היישוב

בחבר-העמים הבריטי, ומתוך כך הצורך לרכוש את דעת הציבור לצדנו. היישוב היה נתון כאן בין הפטיש והסדן: על-מנת להצטרף לצבא הלוחם בנאצים – והאנגלים הפריעו בזון – יש להפסיק את המלחמה ב"ספר הלבן", שלא הספיקה להאריך ימים (המלחמה החלה אף היא בשנת 1939); מן הצד השני אסור לו להיכנע – תקופה זו מציין המחבר, ובצדק, כתקופה הטראגית לעם ישראל. ואכן – שלוש העם הושמד בתקופה זו.

אולם זו הפעם הראשונה הראה היישוב העברי בארץ את בגרותו ויכולתו הצבאית, אשר נבעה בהרבה מהרוח החלוצית שהיו ספוגים בה רוב המתנדבים העברים. שנית, ההעפלה פרצה גבולות והסגרים והוכיחה לעולם, כי אין ארץ לעם-ישראל אלא ארצו שלו. היא החלה בשלושה מקרים שיש בהם כדי להסעיר אפילו את המתנכרים: מקרי "פטרדה", "אטלנטיק" ו"סטרומה". עידוד רב לאנשי המחנות הייתה הפגישה עם החיילים העברים שהוותה גורם דוחף ומארגן עצום להגברת ההעפלה. ודווקא תקופה טראגית זו שימשה זמן חישול היישוב, התבגרותו המדינית והצבאית – כמצוין לעיל – והתכונות לקראת הבאות.

שנת 1945. ניצחון מעצמות-הברית על ארצות "הציר" וגרורותיהן, לאחר כניעתן המוחלטת של יפאן וגרמניה, הביא בלב היישוב תקווה, כי חלף עזרתו והקרבתו, שלא הייתה דוגמתה בכל הארצות שנלחמו כנגד ארצות "הציר" (מלבד ברית המועצות), יקבל פיצויים קלים, לעומת האסון האיום שירד על העם היהודי בשל אדישותם, או ערותם המנוגדת של האנגלים: שהיישוב יקבל סטטוס של לאום במדינתו. ואילו שנת 1945 שימשה שנת מפנה חמור ביותר ביחסי אנגליה והציונות. לא זו בלבד שלא הוטב המצב, הוא עוד החמיר בצורה איומה ובכוונה בולטת, ליצור גיטו בארץ ולשבור את רוח האומה. אולי בשל כך יש להבין את האיוש, הרגעי, שירד על רוב-רובו של היישוב עם הצהרת-בווין המפורסמת. דווקא הממשלה הסוציאליסטית, שמפלגתה התחייבה ודרשה את הקמת המדינה היהודית בתנאים שהיהודים מעולם לא חלמו עליהם, "ילדה" הצהרה זדונית זו.

מדוע באה הצהרה זו? משום שהמדיניות הבריטית הקודמת לא הייתה מדיניות בת-חלוף, מדיניות "הספר הלבן" לא הייתה זמנית בלבד, יצירת מפלגה שמרנית, ימנית-קיצונית וכד' וכד'. זוהי מדיניות מכוונת ומנומקת, הדואגת, כמובן, לאינטרסים של אנגליה כמעצמה אימפריאליסטית.

הצהרת בווין, כבר מכריזה על עם ישראל כעל עדה ולא כעל עם. את השאלה היהודית מצמצמת ההצהרה: מבחינת הזמן – לתקופת הרדיפות הנאציות; מבחינת המקום – לאירופה הדוויה המשוחררת; ומבחינת המהות – ליהודים חסרי-בית באירופה כיחידים, בני עדה אחת... כדי למנוע, חלילה, טעויות, מצייתת ההצהרה, שארץ-ישראל אין בכוחה להמציא פתרון לבעיית הנדפים; היא גוזרת על השרידים פיזור על-פני ימים ויבשות, את היישוב היא מצמצמת ותוחמת בגיטו שסופו כליה.

הצהרת בווין באה כניגוד מוחלט ליחסה של אנגליה אל הציונות **בזמן מן הזמנים**. בה בשעה שהמדיניות הבריטית המתבטאת בהצהרת-בלפור המעורפלת נבעה מתוך ההכרה, כי הפתרון היעיל לשאלת היהודים, שאינו סותר כלל את האינטרס הבריטי, הוא **ריכוז** העם וחדוש מעמדו המדיני, – באה ההצהרה המגונה, טופחת על פנינו וקובעת

פיזור העם והכנעת כל גילוי מדיני. עלינו להבין בכל-זאת, מבחינה אובייקטיבית עד כמה שאפשר, מה גרם לשינוי מרחיק-לכת זה, המסוכן כל כך. המלחמה העולמית העלתה בעיני אנגליה במאור את חשיבותו של המזרח התיכון. לשם כך צריכה היתה לרכוש את ארצות-ערב. ושוב מה ישמש "דבק" טוב יותר לאיחודן הרופף והיותן של ארצות-ערב כל-ישרת בידי אנגליה, מאשר המלחמה בציונות? כי לאנגליה ברור היה, כי אם תאבד את המזרח התיכון, הרי נכונה מפלתה המוחלטת של הקיסרות! (אבל לא לעולם חוסן). אנגליה מקוממת לאט-לאט את ארצות המזרח וארצות ערב בייחוד – כנגדה, לעצמאותן המוחלטת, לאי-השתעבדותן לה. עם זאת, קוממה את העולם הערבי במידה איומה כנגד הציונות). ברור, כי מרגע זה והלאה נתגלה צורך לשנות את דרכי המאבק כנגד המשטר המדכא והאנטי-ציוני, על כל גילוי, כמאסר המנהיגים, מלחמה איומה בהעפלה וכד' – ולמצוא דרך להראות לבריטניה, כי הציונות והעם היהודי לא נכנעו, והם יגשימו את מטרתם. הסופר מציין, כי "הזעזוע הנפשי שהחריד את התנועה הציונית – האכזבה מממשלת הלייבור – זירז את התבגרותה המדינית והחינוכית של הציונות. היא הועמדה בפעם הראשונה בתולדותיה בפני מלוא הריאליות של יחסי עמים, ונאלצה למצות את כל כוחותיה כדי לעמוד במבחן" (עמ' 85). כתוצאה מכך, באה ההכרה הראשונה הכל-ציונית, כי שלטונה של אנגליה בארץ מתקיים באורח בלתי-חוקי, מאחר שהוא חותר תחת חוקיותו של המנדט.

כאמור, צריכה הייתה הסוכנות היהודית לארץ-ישראל והתנועה הציונית כולה לשקול היטב, מה הם המעשים שיש בידם להשפיע ביחסי עמים כאלה. ההסברה הציונית, ההתרעה על עיוות-הצדק, ודאי שפג ערכן, – כי מה יכול היה להיות עיוות-צדק גדול יותר מאשר הפקרת 6 מיליון יהודים ליציפורני החיה הנאצית?

ואלה נקבעו כדרכי הפעולה: (א) הגברת ההעפלה והפיכתה למכשיר פעולה עצום; (ב) ההוכחה לבריטניה, כי אין הכוח הערבי כוח שאנו חוששים מפניו – כלומר: הוכחה בשטח הצבאי, שפירושה: הציונות, והיישוב בפרט, חייבים להגיב על "כוח-ההטרדה" הערבי. כי, כאמור, ברור היה דבר אחד: אם לא נשמש גורם ניכר – לא נהא עם היושב במדינתו, אלא עצצוץ בידי אחרים. לכן, הוטל אז להוכיח לאנגליה ולשאר העמים, יותר מאשר בכל פעם אחרת, כי נאחו בכל כוחו בארץ ונכבוש את שממותיה באזורים שונים; וכי נרסן ואף נכחיד במידת הצורך את כוח-ההטרדה הערבי, המודרך לא במעט ע"י האנגלים.

כאן מסביר המחבר בפסקה קצרה, כי דרכנו אינה יכולה להיות, אפילו מבחינתנו שלנו בלבד, דרך ה"רק-כך". כי כעם המתיישב ובונה את ארצו חייב כוחו הצבאי להתבסס על התיישבות חקלאית פורייה. ברור: הכוח הבריטי הוא עדיין גדול ומכריע בעולם כולו, שכוחו הדל מבחינה צבאית לא יעמוד כנגדו. אנו לא נצא להילחם מלחמה צבאית גלויה כנגד אנגליה. אבל מן הצד השני אין דרך להימלט מהטרדת השלטון העוין ומעשיו האנטי-יהודיים כאן בארץ. המחבר טוען, עם כל מעשיה העוינים לא תשתמש אנגליה בדיכוי משטרתי, שכן היא ארץ דמוקרטית ועד כדי כך, לא תהין לעשות. כנראה, לא שיער המחבר בנפשו, שאף על כך "תצפץ" ממשלת הוד מלכותו, בפחדה ובהתחשבותה המופרזים עם ארצות ערב. בארץ שורר חודשים רבים, ואף שנים, משטר משטרתי שהביא למעצר מנהיגים, הריגת

אנשים, הרס יישובים, והמרשה לאסור ולעצור כל אדם בלי חוק ובלי משפט...

המחבר קובע, על סמך העובדות, כי סופו של מאבק כזה להפוך אותנו למדינה עצמאית – ייתכן שבמסגרת חבר-העמים הבריטי. אף כנגד הבורים באפריקה הדרומית נהגה אנגליה בדיכוי, ואחר-כך שחררה אותם והם הפכו להיות מדינה עצמאית בתוך חבר-העמים הבריטי. ואף האנגלים מודים בדבר, שזו תהיה תוצאתו של מאבק. ה"ג סימסון, מי שהיה ראש שירות האינטליג'נס הצבאי בארץ-ישראל בימי המאורעות, קבע בספרו British Rule and Rebellion את הדברים האלה: "מרבית האנשים באנגליה רואים מהומה, או מרידה, כסימן לחולשתו של השליט ולא של הנשלט. האהדה בארץ זו מעולם אינה ניתנת לאלה שתקיפים בדעתם לשלוט, אם הדבר קשור בדיכוי של שאיפות הנשלטים, המתקבלות על הדעת. אהדתנו במקרים כאלה נתונה תמיד למתקוממים" (עמ' 12). לכן, קובע המחבר:

(1) הסרת הציונות למסילה צדדית, היא עניין חולף; (2) לאנגליה אין מנוס מקביעת הארץ כמדינת היהודים. אמת, לאנגליה לא היה מנוס מכך. אומות העולם החליטו כדבר הזה. אבל היא נלחמת בגלוי כנגד כוחות-הקדמה היהודים, בארץ ועוזרת לפורעים הערבים. מה הקשרים שיתהוו בין אנגליה והציונות עם חיסול המשטר האנטי-יהודי? על סמך האמור, קובע המחבר, כי בסופו של דבר יכירו האנגלים בצורך להקמת המדינה ולא יפריעו.

ומכאן עובר המחבר, בפרק האחרון שבספרו, לפרשת יחסי המדינה היהודית – לכשתקום – עם אנגליה. שני היסודות שהיוו את הקשר בין אנגליה והציונות – שרידים וקיימים יהיו. והציונות אינה מתעלמת מערך המקום לאנגליה, וכן מזכויותיה האסטרטגיות השונות במקום. המדינה היהודית, לא זו בלבד, שמבחינה זו לא תפריע לאנגליה, אלא תשמש חוליה חשובה בשרשרת הביטחון האנגלית במזרח-התיכון.

והציונות זקוקה לעולם האנגלו-סאכסי, ליתר דיוק – לעולם האנגלי-אמריקני, כי באמריקה מתרכז עתה הקיבוץ היהודי הגדול ביותר בעולם.

עברה שנה וחצי מאז ראה הספר הזה אור. מאז חלו תמורות רבות, שאולי לא ראה אותן הסופר בצביון הקיים כפי שנתגשמו. המדינה היהודית עובדה היא. היא אושרה במשפט העמים, על-ידי האומות המאוחדות. לא גבולותיה כפי שנקבעו עובדה שרירה הם – הם עוד ישתנו במרוצת-השנים; אבל עצם קיומה היא עובדה. ואילו העם האנגלי, שהביא זאת על עצמו, אינו רוצה להכיר בכך. הממשלה הסוציאליסטית לא השכילה להכין את דעת הערבים לקבלת המדינה; להיפך: היא מקוממת אותם בגלוי ונלחמת ביחד אתם כנגד היישוב העברי בארץ. היא עושה הכל כדי להשתדל לבטל את המדינה, עד יום צאתה מן הארץ. היא לא תצליח בכך! היא מתנקשת בצבא-המגן, היא שורפת רחובות בערים. בדרך זו לא תיתכן ברית אנגלית-עברית, לא ייתכן סיפוחה של המדינה העברית לחבר-העמים הבריטי. בריטניה מרחיקה מעליה בידיה-שלה ובצורה גלויה למדי את המדינה העברית, תוך התנקשות וחתימה תחת עצם קיומה. אך המדינה קום תקום!

ירושלים, חורף תש"ח